

УДК 355.4

М. Д. Ткаченко

С. О. Кравченко

С. М. Подвизніков

КОНЦЕПЦІЯ ОПЕРАТИВНИХ СИЛ ТА СПРОМОЖНОСТЕЙ НАТО ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕФОРМУВАННЯ ТА ЗБІЛЬШЕННЯ БОЙОВИХ СПРОМОЖНОСТЕЙ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ (СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ)

Проаналізовано бойові спроможності підрозділів Сил спеціальних операцій Збройних Сил України під час залучення до проведення операції Об'єднаних сил та шляхи підвищення спроможностей (набуття нових) у ході підготовки до чергування у Силах швидкого реагування НАТО.

Ключові слова: *Сили спеціальних операцій Збройних Сил України, Концепція оперативних сил та спроможностей НАТО, процедури планування, взаємосумісність.*

Постановка проблеми. Під час проведення операції Об'єднаних сил (АТО) на сході України велику роль відіграють підрозділи спеціального призначення Збройних Сил України (ЗСУ). Виконуючи специфічні завдання, підрозділи спеціального призначення проводили не тільки розвідку (спеціальні заходи) на важливих об'єктах противника, а також забезпечували висування підрозділів ЗСУ для завдання вогневих ударів. Досвід останніх збройних конфліктів доводить, що найбільш ефективно вогневе ураження противника можливе за умови максимальної інтеграції засобів і сил виявлення (розвідки). Інструментом для такої інтеграції, а також збільшення бойових спроможностей підрозділів спеціального призначення (Сил спеціальних операцій) є залучення до Концепції оперативних сил та спроможностей НАТО (Концепція).

Зазначена Концепція за сутністю є чітким набором вимог до підрозділу, який залучений до оцінювання і визначає перед командуванням такого підрозділу чітку мету. З кожним оцінюванням до підрозділу ставиться дедалі більше вимог, для виконання яких підрозділ повинен якісно трансформуватися відповідно до керівництв НАТО і діяти за їхніми протоколами. Протоколи є уніфікованим порядком дій, і вони єдині для усіх родів (видів) військ. Після проходження останнього оцінювання підрозділ досягає основної мети – повної взаємосумісності з підрозділами НАТО

© М. Д. Ткаченко, С. О. Кравченко, С. М. Подвизніков, 2022

та спроможності виконувати завдання у будь-якому операційному районі максимально ефективно.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На жаль, Збройні Сили України мають невелику кількість підрозділів, які пройшли оцінювання і можуть бути залучені до Сил швидкого реагування НАТО (NRF). На момент написання цієї статті відкритих публікацій за темою, яка розглядається, в Україні бракує. Схожі публікації НАТО містять інформацію з обмеженим доступом, і тому у відкритому доступі їх немає.

Метою статті є: обґрунтування необхідності збільшення бойових спроможностей підрозділів спеціальних операцій шляхом набуття ними повної взаємосумісності з підрозділами НАТО; імплементування протоколу, за яким проводиться оцінювання підрозділів НАТО, у поточні документи бойової підготовки, планування, управління та виконання спеціальних операцій.

Виклад основного матеріалу. Сили спеціальних операцій (ССО) – наймолодша і найсучасніша складова ЗСУ. Відповідно до Закону України «Про Збройні Сили України» ССО можуть залучатися до: здійснення заходів правового режиму воєнного і надзвичайного стану; проведення інформаційно-психологічних операцій, боротьби з тероризмом і піратством; заходів із захисту життя, здоров'я громадян та державних об'єктів (майна) за межами України;

забезпечення їхньої безпеки та евакуації заходами щодо посилення охорони державного кордону; захисту суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні і континентального шельфу України; забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі або в місцях, що знаходяться поза юрисдикцією будь-якої держави; заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження; протидії незаконному перевезенню зброї і наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів у відкритому морі; ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, а також до міжнародних антитерористичних операцій; боротьби з піратством і іншими операціями з підтримання миру і безпеки на підставі міжнародних договорів України і в порядку, і на умовах, визначених законодавством України [1].

Від дня свого створення ССО Збройних Сил України активно реформуються відповідно до стандартів, прийнятих у ССО НАТО.

Тісна співпраця в оборонному секторі між Україною і НАТО розпочалася 8 лютого 1994 р., коли Україна підписала рамковий документ в ініціативній програмі НАТО «Партнерство заради миру». Протягом 1994–1997 рр. співпраця з Альянсом в Україні посилювалася: з української сторони призначені перші офіцери зв'язку до штаб-квартири НАТО у Брюсселі та координаційного центру партнерства у м. Монс; підписано Хартію про особливе партнерство між Україною і НАТО.

Із загостренням обстановки на сході України НАТО розпочало активно підтримувати Україну, особливо у підготовці підрозділів у межах програми JMTG – UKRAINE. Передусім слід відзначити роль Сполучених Штатів Америки та НАТО в розвитку і розбудові Сил спеціальних операцій ЗСУ. Так, з 2015 р. за підтримки США та Альянсу в Україні був проведений перший кваліфікаційний курс (Qcourse) для ССО ЗСУ. На кваліфікаційному курсі було запроваджено принципово нову систему відбору (селекції) військовослужбовців і впроваджено передовий досвід підготовки операторів ССО країн НАТО. За статистикою до фінішу курсу доходив лише кожний 10-й військовослужбовець, який був на старті.

Завдяки новому підходу до відбору особового складу в кожному із центрів

спеціальних операцій ССО ЗСУ була розгорнута тренувальна місія США і НАТО. Так, із 2016 р. у центрах спеціальних операцій розпочалися базові курси індивідуальної та колективної підготовки.

Залучення мобільних тренувальних груп з військових шкіл НАТО до підготовки штабного елементу центрів спеціальних операцій дало змогу перейти на процедури планування, які діють у НАТО. Процедури планування та управління НАТО повністю інтегрувалися після переходу на S (J) структуру штабів підрозділів ССО ЗСУ. Керівництва, які визначають порядок організації планування і проведення спеціальних операцій, цілком відповідають аналогічним керівництвам (настановам) ССО НАТО. Лише за період з 2017 по 2020 рр. ССО ЗСУ взяли участь у більш ніж 20 різних міжнародних навчаннях в Україні та за її межами.

Логічним продовженням розвитку ССО ЗСУ до набуття відповідного рівня взаємосумісності з іншими підрозділами НАТО стало рішення про залучення підрозділів ССО до Концепції.

У 2016 р. до цієї Концепції було задекларовано перший український підрозділ ССО, що проходив підготовку й оцінювався за стандартами НАТО, які визначені обома стратегічними командуваннями НАТО. Проходження повного циклу оцінювання відповідно до Концепції на практиці означає набуття підрозділом повної взаємосумісності з НАТО у плануванні, проведенні та забезпеченні бойових операцій і чергування у Силах швидкого реагування НАТО [2].

У 2019 р. у м. Кропивницький між представниками командування ССО Збройних Сил України та командування НАТО (NATOHQ) відбулося декларування вже другого підрозділу спеціальних операцій ЗСУ. Під час цієї зустрічі було підписано штатно-організаційний табель (TOPFAS), згідно з яким визначені сили та засоби ССО ЗСУ впродовж наступних трьох років будуть оцінені відповідно до стандартів НАТО.

Згідно з Концепцією оцінювання проходить у 4 етапи – самооцінки 1-го та 2-го рівнів (SEL1 та SEL2), а також національні оцінки (NEL1 та NEL2). Кожне оцінювання має на меті визначити підрозділ за 5 напрямками (Area) відповідно до розділу про ССО НАТО Концепції (Volume IX та Volume X) [2].

1. Area A – можливість відпрацювання планів підготовки і безпосередня підготовка підрозділу. Призначення цього напряму – оцінювання спроможностей підрозділу до відпрацювання планів як у мирний час, так і у кризових ситуаціях. Він передбачає оцінювання за складовими: документація та плани; якість підготовки підрозділів.

2. Area B – проведення операцій. Цей напрям створено для проведення підготовки й оцінювання спроможностей підрозділу ССО щодо розгортання і відмобілізування у відповідь на кризову ситуацію. Орган управління або частина ССО мають бути спроможні продемонструвати свої тактичні можливості в частині, що стосується основного призначення. Він передбачає оцінювання за такими складовими: управління; тактичні можливості відповідно до встановленої категорії готовності; живучість.

3. Area C – логістичне забезпечення. Цей напрям призначений для проведення оцінювання спроможностей логістики щодо забезпечення діяльності органу управління та підрозділу ССО і передбачає оцінювання за такими складовими: забезпечення обладнанням; обслуговування; транспортні перевезення; медичне забезпечення.

4. Area D – засоби зв'язку та інформаційно-телекомунікаційні системи (ІТС). Напрямок створений для оцінювання спроможностей щодо організації управління підрозділом ССО за такими складовими: стан засобів зв'язку та ІТС; концепція застосування пересувних засобів зв'язку; стан пересувних засобів зв'язку та ІТС.

5. Area E – адміністративні питання. Цей напрям створений для оцінювання рівня укомплектованості та навченості особового складу підрозділів ССО.

Підрозділ ССО, який оцінюється, визначається «боєготовим» (Combatready), якщо всі 5 напрямів оцінені позитивно.

Підготовка особового складу підрозділу починається з визначення завдань, що будуть поставлені підрозділу, який оцінюється, відповідно до переліку завдань НАТО, затвердженого сумісною стратегічною Директивою (BI-SC CAPABILITY CODES AND CAPABILITY STATEMENTS) обох Стратегічних командувань НАТО з операцій та трансформації.

Протоколи, процедури або інструкції НАТО, які використовуються під час бойової чи

повсякденної роботи підрозділу, повинні затверджуватися старшим начальником (командуванням). Усі вони об'єднуються у єдиний «статут підрозділу» і називаються стандартними операційними процедурами підрозділу (SOP). Від оцінювання до оцінювання вони мають удосконалюватися, доки не стануть охоплювати всі можливі аспекти виконання завдання оперативною групою і відповідатимуть національним вимогам та вимогам НАТО [3].

Згідно із завданнями відпрацьовується організаційно-штатна структура підрозділу ССО, проводяться відбір особового складу на відповідні посади та перспективне планування й організація підготовки.

Бойове планування та управління бойовими підрозділами, задіяними в операціях, здійснюється через штаб (HQ). Він поділений на відділ планування майбутніх операцій і відділ поточних операцій, а також відділення взаємодії (радників). Цей поділ дає змогу контролювати й управляти одразу до шести наземними групами в режимі реального часу, а також організувати взаємодію з будь-яким підрозділом, який бере участь в операції (сухопутній, морській, повітряній, поліції тощо).

Включення підрозділу бойового забезпечення до складу бойового підрозділу дає змогу йому самостійно проводити бойове забезпечення своїх операцій: вогневу підтримку; повітряну розвідку об'єктів противника; інженерну розвідку та розмінування; радіаційну, хімічну і біологічну розвідку; медичне забезпечення; збирання доказової бази на об'єктах противника за допомогою технічних засобів; інформаційно-психологічне забезпечення операцій.

Завданням підрозділу логістичного забезпечення є створення запасів усіх видів забезпечення на термін до 30 діб, проведення ремонту всієї техніки та озброєння оперативної групи, а також поповнення запасів зі складів НАТО за визначеними протоколами (процедурами).

Підрозділи охорони та оборони забезпечують охорону операційної бази оперативної групи. Вони забезпечені засобами технічної охорони, засобами виявлення застосування противником засобів масового ураження, засобами виявлення напрямку та відстані пострілу міномета (снайперського вогню) противника, протиповітряної оборони.

Також вони забезпечують перевірку і допуск для визначеного особового складу на елементи операційної бази відповідно до протоколу охорони (OPSEC).

Підготовку і налагодження взаємодії між підрозділами оперативної групи проводять на підставі планів набуття бойових спроможностей, які мають бути відпрацьовані не менше ніж три роки.

Поєднання зміни організаційно-штатної структури підрозділу, використання програми підготовки відповідно до програми підготовки підрозділів НАТО (NSTEP) дає можливість українським ССО виконувати завдання, які визначені для ССО країн НАТО.

Висновки

У Силах спеціальних операцій України триває робота щодо якісних змін згідно зі стандартами, прийнятими у ССО НАТО. Зміна керівних документів, способів відбору та підготовки особового складу, участь у заходах міжнародного співробітництва значно поліпшили взаємосумісність ССО України та підрозділів НАТО.

Найефективнішим способом набуття повної взаємосумісності є застосування Концепції оперативних сил та спроможностей НАТО, яка висуває такі вимоги.

1. Зміни організаційно-штатної структури підрозділу відповідно до завдань, які виконують ССО країн НАТО. Ці зміни приводять до збільшення спектра розвідувальних (спеціальних) завдань, які тактична група спеціальних операцій може виконувати самостійно.

2. Оцінювання за п'ятьма напрямками з використанням методики оцінювання підрозділів ССО НАТО (SOFIVAL) вимагає якісно змінити підходи до забезпечення підрозділу озброєнням, технікою, засобами зв'язку, програмним забезпеченням тощо. Усе це має відповідати стандартам, які діють стосовно озброєння, прийнятого у НАТО, що прискорює постановку на озброєння новітніх вітчизняних зразків озброєння. Необхідність відповідності стандартам НАТО щодо стрілецької зброї зумовила необхідність прийняття на озброєння Збройних Сил України та забезпечення ССО України гвинтівками UAR-10 та UAR-15, а також новітньою українською автомобільною та броньованою технікою. Для забезпечення управління і контролю у єдиному

інформаційному просторі використовувались українські системи бойового управління, які повністю відповідають функціоналу, необхідному для таких систем у НАТО.

3. Використання єдиного розуміння планування і проведення операцій було досягнуто імплементацією протоколів (процедур) НАТО у повсякденну та бойову діяльність визначених підрозділів ССО України. На основі цих протоколів були відпрацьовані єдині стандартні операційні процедури для підрозділу (SOP). Їх розповсюдження серед інших підрозділів ССО України, які досі не проходять оцінювання, дало змогу створити умови для залучення більшої кількості підрозділів до оцінювання.

4. Залучення підрозділів до проходження оцінювання згідно із Концепцією значно прискорює інтеграцію ЗСУ у НАТО, а отже, відповідає національним інтересам України і має підтримуватися на найвищому військовому та політичному рівнях.

Процес реформування Збройних Сил України дає можливість зробити висновок щодо інтеграції частин і підрозділів ССО в систему колективної безпеки у супроводі Північноатлантичного альянсу. Залучення до Концепції оперативних сил та спроможностей НАТО дає змогу відчутти різницю між нинішніми Силами спеціальних операцій та підрозділами спеціального призначення країни і в майбутньому.

Подальші дослідження зазначеного напрямку сприятимуть більш ефективній взаємодії Сил спеціальних операцій Збройних Сил України із Силами швидкого реагування НАТО.

Перелік джерел посилання

1. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1934-ХІІ (зі змін., у ред. від 20.10.2019). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.

2. Про розвідувальні органи України : Закон України від 22.03.2001 р. № 2331-ІІІ (зі змін., у ред. від 09.05.2018). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 19. Ст. 94.

3. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII (зі змін., у ред. від 01.01.2020). *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 17. Ст. 594.

Стаття надійшла до редакції 15.10.2022 р.

UDC 355.4

М. Tkachenko, S. Kravchenko, S. Podviaznikov

THE CONCEPT OF NATO'S OPERATIONAL FORCES AND CAPABILITIES AS AN INSTRUMENT FOR REFORMING AND INCREASING THE COMBAT CAPABILITIES OF SPECIAL PURPOSE UNITS (SPECIAL OPERATIONS FORCES)

Combat capabilities of units of the Special Operations Forces of the Armed Forces of Ukraine during the involvement in the OOS and capacity building (acquisition of new ones) during the preparation for duty in the NATO Response Force were analyzed. The results of the basic training course for the spy of the National Guard of Ukraine are given. Special units of the Armed Forces play an important role in the implementation of the Joint Forces operation in eastern Ukraine. During the performance of specific tasks, special forces units not only conducted reconnaissance (special measures) at important enemy targets, but also provided for the deployment of units of the Armed Forces to fire. The experience of recent armed conflicts shows that the most effective fire defeat of the enemy is possible with the maximum integration of means and forces of detection (intelligence). The tool for such integration, as well as for increasing the combat capabilities of special forces (Special Operations Forces), is the involvement in the NATO Operational Force and Capabilities Concept (hereinafter referred to as the Concept).

The concept of NATO's operational forces and capabilities is, in essence, a clear set of requirements for the unit involved in the assessment and sets a clear goal for the unit's command. With each assessment, the unit is faced with more and more requirements, for which the unit must be qualitatively transformed in accordance with NATO guidelines and act in accordance with their protocols. Protocols are a unified procedure and are the same for all types of troops. Since the last assessment, the unit has achieved its main goal – full interoperability with NATO units and the ability to perform tasks in any operational area as efficiently as possible.

***Keywords:** SSO of the Armed Forces of Ukraine, NATO Operational Force and Capabilities Concept, planning procedures, interoperability.*

Ткаченко Микола Дмитрович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orsid.org/0000-0001-8478-8381>

Кравченко Сергій Опанасович – кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри сухопутних військ Національного університету оборони України імені Івана Черняховського
<https://orcid.org/0000-0001-8188-3113>

Подвизніков Сергій Маратович – старший викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6799-6429>